2.2.1. DİL VE DÜŞÜNCE

İnsan; pek çok konu ve olay, okunan bir roman, izlenen bir film, duyulan bir haber ve benzeri durumlar üzerine düşünür. Düşünme, dil (söz) edimiyle aynı anda gerçekleşir. Dil, hem düşünmeye yarayan hem de düşünceleri başkalarına iletmek için gerekli olan sembolik bir dizgedir. Diğer sembolleştirmelerden (matematik, mantık, sibernetik gibi) farkı insanın doğal yeteneğinin bilinçli ve kültürel bir faaliyetle geliştirilmiş olmasıdır. Sözcük biçimindeki sembollerin bir anlam taşıması yoluyla da ortak bir anlayış ve iletişime imkân sağlar.

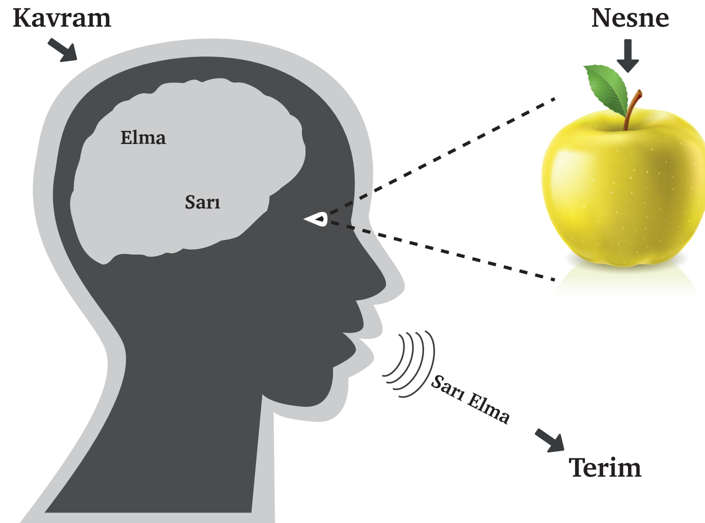
Dil, insanın duygu ve düşüncelerini dışa vurmasının yanında mevcut düşüncesinin belirlenmesini ve gelişmesini de sağlar. Düşünülen şey, dilin etkisi altında tekrar tekrar biçimlenir. Dilin gelişimi de düşünceyle olur. Düşünce geliştikçe yeni kavramlar ve onlara bağlı anlamlar oluşur ve dil, bu durumu zenginleştirir. Dil ve düşünce arasındaki bu etkileşim, insanın kendini daha iyi ifade etmesinde ve üretkenliğinde önemli bir unsurdur.

Düşünce kavramlarla anlam kazanır ve insan, dil ile diğer insanlara düşüncelerini aktarır. Dil ile ifade edilen düşünce, zihindeki hâliyle değil kavramların birer göstergesi olan somut hâliyle görünür. Diğer insanlar da bu somutluk üzerinden düşünülen şeyin ne olduğunu anlamaya çalışır. Dilin anlamsal olarak biçimlenip kullanılması sırasında aktarılan düşüncede anlam daralması veya bozulması olabilir. Dilde yapılan hatalar düşünmede de hata oluşturabilir. Akıl yürütmelerin yanlış yapılması, bilinçli veya bilinçsiz olarak kavramların bilinen anlamları dışında kullanılması, anlamsız sözler türetilmesi ve cümlelerin yanlış yapılandırılması gibi durumlar anlamı bulanıklaştırır.

Konuşma edimi olarak dil insanların sorunlarını ve bilgilerini, imge, duygu ve tasarımlarını sözcükler (dilsel simgeler) ve cümleler yoluyla belirtme veya bildirme etkinlikleri içerir. Oysa felsefi söylem, terimlerin tanımlanmasını ve belirli anlamlarla donatılmasını gerektirir.

Filozoflar, argümanlarını ortaya koyarken mantığa dikkat eder ve dili doğru kullanmaya özen gösterir. Dil ile ifade ettiği düşünceler, içinde barındırdığı mantıksal tutarsızlık ve anlam bozuklukları yüzünden kolayca çürütülebilir. Filozoflar, düşünsel süreçte ve onların ifade edilmesinde dilin inceliklerine hâkim olarak onu ustaca kullanırlar. Hatta düşüncelerini açıklarken kavramların yetersiz kalması durumunda kavramları yeniden tanımlar veya yeni kavramlar üretirler. Filozoflar, düşüncelerini bu şekilde aktarır. Düşünceyi ve dili sorgulayan felsefe, dil ve düşünce arasındaki ilişkinin en iyi örneklerini filozofların metinlerinde verir.

Düşüncenin dil ile olan ilişkisini anlamanın bir yolu da felsefi görüş ve çözümlemelere bakmaktır. İnsana ait her alanı kendine araştırma ve inceleme alanı yapan felsefe, insan hayatını derinden etkileyen dil üzerine de yönelerek onu sorgular. Felsefenin dil ile ilgilenen alt dalına dil felsefesi denir. Dil ile felsefe arasında oluşan ilişki, filozofun kendi görüşlerini oluşturma ve açıklamasında dili kullanmasına dayanır. Felsefe, filozofun yaptığı kavramsal bir etkinlik olarak dil ile doğrudan ilişkilidir.

Şekil 2.2 Dil düşünce bağı

Uygulama

Konuşmak, insanların kendini ve başkasını anlamak için yaptıkları faaliyettir. Anlaşabilmek için ortak bir dil ve bu dildeki sözcüklerin anlamları üzerinde bir uzlaşma gereklidir. Karşılıklı konuşmada kullanılan sözcüklere ya da terimlere farklı anlamlar yüklenmesi anlaşmayı olanaksız kılar. Aynı kavramlara, ayrı anlamlar yükleyen insanlar birbirleriyle konuşsalar bile anlaşma sağlanamayabilir. Fıkralar çoğu zaman bu tür yanlış anlamalardan yararlanılarak üretilir.

Aşağıda bölümler içinde karşılıklı konuşmalar verilmiştir. Bu konuşmalardan hareketle verilen soruların cevaplarını boş bırakılan yerlere yazınız.

I.
– Köpeğiniz ısırır mı?
– Neden sordunuz?
– Ben tanımadığım köpeklerden çekinirim de.
– Ben de tanımadığım insanlardan çekinirim.
Soru: Bu kişilerin insan ve hayvanlar hakkındaki görüşleri neler olabilir?
....
....
....

II.
Durakta, otobüsün basamağında sıkışık bir şekilde bir yolcu durmaktadır.
Otobüs şoförü: Kardeşim gireceksen gir çıkacaksan çık.
Yolcu: Ben de bunu yapmaya çalışıyorum zaten.
Soru: Sizce yolcu içeri girmeye mi yoksa dışarı çıkmaya mı çalışmaktadır?
....
....
....

III.
– Mutluluk nedir?
– Mutsuz olmamaktır.
– Mutsuzluk nedir?
– Mutlu olmamaktır.
Soru: Mutluluğun ne olduğu sizce anlatılmış mıdır?
....
....
....

IV.
Kırmızı ışıkta karşıdan karşıya geçmeye çalışan genç bir kadın vardır.
Polis: Nereye gidiyorsunuz?
Kadın: Kayınvalidemi ziyarete gidiyorum. Niçin sordunuz?
Soru: Sizce anlaşmazlık nereden kaynaklanmaktadır?
....
....
....

Nuran Direk, Küçük Prens Üzerine Düşünmek

Uygulama

Aşağıdaki metni okuyup metinden hareketle verilen soruları cevaplayınız. Cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

DÜŞÜNME, KONUŞMA VE SÖZ ÜZERİNE

Bir toplum içinde yaşamak için mutlaka başkalarıyla kurulması gereken sağlıklı bir iletişime ihtiyaç vardır. İnsanlarla iletişimi sağlayan en önemli vasıta "konuşma"dır. Konuşulan şeylerin anlamlı olması için konuşmanın arka planında yer alan "düşünme" safhasına ihtiyaç vardır. Konuşma ve düşünme arasında bulunan bu yakın irtibat, konuşmanın en basit tanımında bile kendini göstermektedir. Buna göre konuşma, düşünülen şeyleri başkalarına aktarma anlamına gelir. Konuşma sayesinde ferdin zihin dünyasından koparak insanlığa mal olan düşünceler, "yazma" yoluyla kalıcı hâle gelmekte ve nesilden nesile intikal etmesi sağlanmaktadır. Düşünme, konuşma ve yazma yoluyla bir anlamda insan olmanın gerekleri de yerine getirilmiş olur. Zira sayılan bütün bu yetenekler insanlara yaratıcı tarafından bahşedilmiştir, onlardan varoluş gayelerine uygun bir şekilde bu yetenekleri kullanmaları istenmiştir. İşte tam da bu noktada karşımıza düşünmenin, konuşmanın ve hatta yazmanın ayrı ayrı amaçları olduğu/olması gerektiği ve bu itibarla insanda var olan bütün bu özelliklerin sıradan ve amaçsız bir şekilde kullanılamayacağı gerçeği çıkar. Konuşma ve yazma düşünceye dayalıdır, düşünce ise zihinsel bir faaliyettir. İnsanın zihin dünyasını tamamen kontrol altında tutması zor olsa da düşüncelerin sınırlandırılması ve yönlendirilmesi bir yere kadar insanın elindedir. Bununla birlikte burada asıl söz konusu olan düşünme şekli, bilfiil düşünme yani zihin dünyasından çıkarak konuşma ve yazma hâline dönüşmek suretiyle aktif hâle geçen ve bu nedenle de aklın nüfuzunu gerektiren düşünmedir.

İmâm-ı Gazâlî, el-Me'ârifu'l-Akliyye

Sorular

1. **Gazâlî'ye göre iletişimi sağlayan en önemli araç nedir? Açıklayınız.**

....
....
....
....
....
....

2. **Gazâlî'ye göre dil ve düşünme arasında nasıl bir bağ vardır?**

....
....
....
....
....
....

3. **Düşünme ve konuşma, anlatmak istenenlerle her zaman örtüşür mü? Açıklayınız.**

....
....
....
....
....
....